

Lepe pozdrave iz muzeja vzročnosti

(Marjan Strojan: *Parniki v dežju*; Cankarjeva založba, Ljubljana 1999)

Lahko si samo želimo, da bi bili sposobni za potovanje, kakršno se nam ponuja v tej zbirki. Neulovljiva mentalnost nam skozi široke verze približa svetove, rokohitrsko ustvarjene iz ničesar, da bi v naslednjem trenutku brez enega samega šuma kapitulirali pred naslednjo podobo, bogato okrašeno in poseljeno z graciozno premikajočimi se figurami. Pri čemer je še najmanj važna razlika med zgodovinskim in izmišljenim. Iz nekakšne veselosti dobivajo apokrifni značaj znanstvenih dognanj in obratno.

Morda sploh ni naključje, da prve pesmi te zbirke spregovorijo o potovanjih. Vlaki. Parniki. In spet vlaki. Ves svet. Eksotične destinacije, ali pa nočni vlaki severne Italije. Vtise novih krajev neprestano izpodrivajo drobne zadrege, kakršne prinaša *Nenadna smrt z zadržkom*, in ko zmanjka tudi teh, znajo biti vsakdanjosti enako zanimive. Ste že kdaj gledali v šipo, takole ponoči? Knjigo, ki odseva v steklu? Vseeno bo treba prebrati pesem, ki opeva pesniške zbirke, po kovčkih in kupejih: "Ležala je / obrnjena vase, s svojim ploskim negativom v oknu: / tam, kjer so bile prej vrane, je bila zdaj mlada noč, / obrnjena vase, bežeča z odsevom naslovnice v vzorcih / večera porisani šipi." In tako naprej. Vračanje knjige v knjižnico zna biti enako zanimivo kot srečati avtorja knjige, ki se pravkar bere, ga prepoznati po fotografiji na zavihku in kasneje ugotoviti, da je že pet let pokojni. Sicer pa se potovanje po prostoru skorajda neopazno zamenja s potovanjem v času.

Ob vseh upravičenih primerjavah z Borgesom pa gre opozoriti tudi na pomembne razlike. Strojan, ki obišče "muzej vzročnosti", pač ni Borges, ki "pričenja študij anglosaksonske slovnice". In obratno. Ko smo že pri plovbi: Argentincev svet je svet ladje na odprtem morju, v zbirki, ki je pred nami, pa se podobe vrstijo kakor koncert na vodi. Lahko bi se reklo, da stojita vsak na svojem bregu Kantove razprave *O lepem in vzvišenem*. Borges vzbuja spoštovanje. Strojan vzbuja začudenje. Razlika v osnovnem tonu ga morda še ne bo odrešila pred obtožbo epigonstva. Zato je pomembno opaziti, da Borges kot lirski subjekt v svojih pesmih domala ne obstaja, morda nam z rahlim gibom nakaže smer v prostoru in času, to je pa tudi vse. Sam se zadovolji z vlogo glasu iz ozadja, ko nam predstavlja svoje učeno izsanjane svetove. Naprotno pa se pri Strojenu ves čas spreminja globinska ostrina, prvoosebni prizori se izmenjujejo z mogočnimi spektakli iz davnine.

Naj so izmišljeni ali ne, njihova vloga je zgolj epizodna. Po juhi bo vsakokrat priplavala kakšna kaprica, ki bo kalejdoskop zaobrnila nazaj v zrcalno podobo avtorja: ta se bo takole, ponovno v prvem planu, pravkar ubadal s katero od številnih zadreg v konkretni minuti svojega življenja. (Da so tudi te vsakdanjosti igrivo apokrifne, ne igra nobene vloge.) Kar šteje, je kontrast med

figuro in ozadjem. In če se ponovno vrnemo k njegovi vlogi freskanta: pred nami je harlekinovski svet, ki po svoji volji spreminja lastne fizikalne postavke in jih mimogrede uteleša v prečudno minljivih, a prekrasnih palačah in spomenikih. Kjer pa so stvari videti trdno postavljene, jih sanje norega genija z lahkoto zalotijo nepripravljene. Miselne špekulacije se domala ne ločijo od optične fascinacije. Camillovo Gledališče spomina? S poudarjeno baročnim smislom za matematiko, moramo dodati.

Zanimivo bi bilo izvedeti, ali so pesmi nastale v istem vrstnem redu, kot jih predstavlja zbirka: v tem primeru lahko zagledamo pesnika, ki nepričakovano izstopi iz razkošne dvorane svoje notranje kuliserije. To se zgodi prav po končanem *Neskončnem hotelu*, ki v tem smislu predstavlja vrhunec. Da se razumemo, vrhunec v gostoti iluzionizma, ne pa v pesniški prepričljivosti. V naslednjo pesem – *Lotov odhod* – vstopimo, kot bi se v resnici vrnili iz gledališča, morda iz kina. Ko je vsakdanjost, ki je medtem čakala ob izhodu, da bi ob koncu predstave spet zalajala na obiskovalca, vendarle še vedno rahlo obarvana z raztapljajočo se iluzijo. Vreme, na primer: “Pretežak za ta letni čas / se je zrak zgubil nad mestom; / prevroče za večer.” Privajeni prizori se še kar nekaj časa sproti spreminjajo v razglednice, v žanrske prizore iz antikvariata: “Med stisnjene hiše je nekdo / pripeljal prvo cizo z rezanim / cvetjem na prazen trg.” Ki pa ne prikrijejo vtisa, da je odhod iz raja dokončen. Na tem mestu pesnik nekoliko spominja na Orlanda Virginie Woolf: z enako velikopoteznostjo si omisli razkošno grajsko zabavo, ki pri priči očara sto povabljenih, samo zato, da bi se sredi noči izmuznil nekam, kjer je temno in samotno, in v miru nadaljeval nekaj, kar je naporno in ničesar ne obljublja, svoje pisanje. Gostje naj se zabavajo naprej, noč je še dolga, in bogatejša kot bo, vztrajnejše in bolj predano bo njegovo asketsko mozganje. Kraljestvo za konja? Kraljestvo za verz, in kot vidimo, je vredno.

In kar je najpresenetljivejše: Kljub vsemu imamo lahko občutek, da se zapuščeno preobilje v pesmih še kar nadaljuje, da bo v neskončnost raslo samo iz sebe. Avtor kot nevidni prvi gibalec lahko odide. Tudi za bralca je lepo poskrbljeno: v to fantomsko bivanje bo kadar koli lahko spet vstopil. Kadar koli in na katerem koli mestu.

In kako gre avtorju, ko preneha z neutrudnim kostumiranjem, temveč poskuša shajati s tem, kar je pri roki? Na prvi pogled je drugi del zbirke videti kot ena sama vaja v ožanju verza (ki mu prvič niti ne uspe povsem, priznajmo). Pa le. Vsebine, ki jih ni mogoče spraviti v široki verz, morajo ostati pred vrati. Ko je konec izposojanja, izmišljanja in presenečanja. Potovanje na koncu? Je le še potovanje skozi dež: “v lastno notranjost / skoz vodne zavese.” Brez prividov in kuriozumov, le še “sanjsko počasi”. Parniki “se srečujejo / kakor konji / privezani k jaslim”. Prizor v megli in mrazu lahko parira ladji “z igrišči / za tenis, s plavalnimi bazeni in savno, s kinom / in videoteko, z jedilnicami na vseh treh palubah”... Zamenjava, ki prepriča. Nobenega vodnika ne potrebujemo več in tudi nobenih anekdot. Še celo brez zabavnosti se da zdržati. Bregovi Mnemozine so se medtem neopazno zmračili in postali negostoljubni.

In kaj se je zgodilo s pesnikom – eruditom? “En sam podatek mi je obtičal / v spominu. Dolžina najkrajše / slovenske reke: Jezernica, / od izvira do izliva / 55 metrov.” Nekaj se mu je vendarle moralo zgoditi. Da stavek, kakršen je ta, na koncu ljubezenske pesmi zazveni tako nežno, kot si je le mogoče misliti.

Bolj kot raznolikost zadnjih pesmi zbirke preseneča avtor, ki nenadoma zapusti vse (razkošno lesketanje svojega sveta, vablivo prepoznavnost avtopoetike), da bi našel izgubljeno lirskost. Morda jo je prav na vrhuncu ognjmeta, tako kot nevsiljivo osebo, nenadoma pogrešil. Tega prav lahko tudi ne bi storil. Nihče na tem svetu ne bi imel pripomb na to. Pač pa se je umaknil s scene in jo šel iskat. Kaj pa hočemo še več?

Lucija Stepančič

